

Małgorzata Dajnowicz

Wydział Historii Uniwersytetu w Białymstoku
Instytut Studiów Kobięcych
ORCID: 0000-0001-6124-9983

Maria Bauchrowicz-Tocka

Instytut Studiów Kobięcych
ORCID: 0000-0003-1691-2568

Edukacyjna rola prasy Ligi Kobiet, największej organizacji kobiecej w czasach PRL (1945–1989)¹

Liga Kobiet, organizacja kobieca czasów PRL, o charakterze politycznym, powołana została w sierpniu 1945 r. pod nazwą Społeczno-Obywatelska Liga Kobieta. Organizacja dwukrotnie zmieniała nazwę: w 1949 r. na Ligę Kobiet oraz w 1981 r. na Ligę Kobiet Polskich². Zmiana nazwy, z zachowaniem dwóch głównych członów, sugeruje związek z historią organizacji i kontynuację jej głównych założeń.

Liga, najliczniejsza organizacja kobieca, przez cały okres PRL była związana z władzą partyjną³. Jej program, adresowany do kobiet z różnych środowisk, współgrał z wytycznymi partii rządzącej. Liga

¹ Artykuł przygotowany w ramach realizacji projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki pt. „Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945-1989)”, nr 2017/25/B/HS3/02015.

² W artykule używane są zamiennie określenia Liga Kobiet, Liga lub skrót LK.

³ W 1951 r. liczyła ok. 2 mln członkiń, na koniec 1965 r. – ponad 5,2 mln, w 1970 r. – 363 tys., w latach 1979–1981 liczyła 0,5 mln członkiń – Maria Bauchrowicz-Tocka, *Zjazdy Ligi Kobiet na łamach „Trybuny Ludu”*, w: *Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym. Kierunki, problematyka, perspektywy*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021, s. 257, 264, 266, 268, 272.

prowadziła wielokierunkową działalność edukacyjną, mającą na celu m.in. zainteresowanie kobiet programem organizacji, rozbudzenie ich aktywności zawodowej, społecznej i publicznej, upowszechnianie wiedzy politycznej, zabieganie o równe z mężczyznami prawa pracy i płacy, także kształtowanie ideologicznych postaw. Do realizacji tych celów wykorzystywała bezpośrednie spotkania z kobietami oraz prasę.

W latach 1945–1989 system prasowy został podporządkowany praktyce politycznej i był „traktowany jako jeden z najważniejszych instrumentów sprawowania władzy i sterowania procesami społecznymi przez rządzącą partię komunistyczną”⁴. Zarząd Główny Ligi, jako prasowy wydawca, adresował pisma do konkretnie sprofilowanego odbiorcy, do kobiet⁵, które były członkiniami Ligi, przyszłymi członkiniami i zainteresowanymi pracą organizacji. Przez znajomość odbiorczyń Liga mogła dostosowywać przekaz do ich oczekiwań, a także do potrzeb społecznych i politycznych. Prasa Ligi spełniała funkcje pożądane⁶. Informowała, edukowała, a także wpływała na kształtowanie postaw czytelniczek i czytelników⁷.

Zarząd Główny Ligi Kobiet w różnych okresach wydawał sześć pism⁸. Były to: „Kobieta Dzisiejsza” (1946–1947), „Kobieta” (1947–1949), „Nasza

⁴ Danuta Grzelewska, Rafał Habielski, Andrzej Kozieł, Janusz Osica, Lidia Piwońska-Pykało, *Prasa, radio i telewizja w Polsce. Zarys dziejów*, Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2001, s. 143.

⁵ Szeroki wywód dotyczący definiowania „prasy kobiecej”: Olga Dąbrowska-Cendrowska, *Prasa kobieca na polskim rynku medialnym w latach 1989–2019, próba podsumowań*, w: *Od modernizacji do mediasfery. Meandry transformacji w komunikowaniu*, red. Agnieszka Cieślakowa, Paweł Płaneta, Kraków: Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2020, s. 198.

⁶ Roman Bartoszcze, *Funkcje komunikowania masowego*, w: Walery Pisarek, *Słownik terminologii medialnej*, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2006, s. 62–63.

⁷ Tomasz Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005, s. 41.

⁸ Zofia Sokół, *Czasopisma organizacji kobiecych w Polsce (w latach 1989–1999)*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 2000, t. 5, s. 127. Z inicjatywy LK w maju 1957 r. został powołany Komitet do Spraw Gospodarstwa Domowego (KGD), który prowadził samodzielną działalność gospodarczą i wydawniczą. Jego dyrektorem była inż. Helena Spalona. KGD wydawał dwumiesięcznik „Gospodarstwo Domowe. Biuletyn” (1958–1990), kwartalnik „Ja i Mój Dom” (1959) oraz tematyczne broszury. „Gospodarstwo Domowe” popularyzowało program Ligi (publikowało relacje ze zjazdów Ligi), skupiało się głównie na poradnictwie

Praca” (1947–1989), „Poznajmy Prawdę. Czasopismo Zarządu Głównego Ligi Kobiet dla Przodownic Społecznych” (1949–1953), „Zwierciadło” (1957–1989) oraz „Ty i Ja” (1960–1970).

Celem artykułu jest przedstawienie prasy wydawanej przez Ligę i na podstawie analizy zawartości wybranych tytułów ukazanie ich edukacyjnej roli. Tej analizie poddane zostało: wiodące pismo organizacji i najdłużej obecne na rynku prasowym (42 lata) „Nasza Praca”, tygodnik „Zwierciadło” wydawany przez 32 lata, w tym prawie przez 13 lat (1957–1961 i 1982–1989) przez Ligę, oraz miesięcznik „Poznajmy Prawdę” adresowany do wąskiego grona odbiorczyń, do przodownic społecznych. Pozostałe z wymienionych tytułów, które były już tematami badawczymi innych autorów, zostaną krótko przedstawione, aby ukazać rozległość działalności wydawniczej Ligi.

„Nasza Praca” (1947–1989)

Pismem zaangażowanym edukacyjnie i jednocześnie propagandowo była „Nasza Praca” wydawana od marca 1947 r. do 1989 r.⁹ Wydawcą pisma był Zarząd Główny (ZG) najpierw Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, po zmianie nazwy organizacji w 1949 r. – Ligi Kobiet, a od stycznia 1981 r. Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa–Książka–Ruch”. „Nasza Praca” ukazywała się ze zmienną częstotliwością, jako miesięcznik (1947–1949, 1952–1978 i 1981–1989), dwutygodnik (1950–1951), dwumiesięcznik (1979–1980). Pismo w latach 1947–1962 redagowało kolegium, bez ujawniania nazwisk. Od września 1962 r. kolegium przewodniczyła sekretarz ZG LK Melania Mroczek, a następnie sekretarz ZG Teresa Elmerych (1976–1979) i przewodnicząca ZG Eugenia Kempa (1980–1981). W 1982 r. i w styczniu 1983 r. redaktorką naczelną była Irena Hamerska, a od lutego 1983 r. do końca 1989 r. Elżbieta Karwacka.

„Nasza Praca” miała charakter instruktażowo-informacyjnego biuletynu adresowanego do członkiń Ligi. Miała prezentować, jak

związany z: prowadzeniem gospodarstwa domowego, zasadami żywienia. Rocznik 1966 „Gospodarstwa Domowego” został zdigitalizowany i udostępniony w ramach projektu „Kobiety w tożsamości społecznej” (program Nauka dla społeczeństwa MEiN) przez Instytut Studiów Kobietych w Białymstoku.

⁹ Pierwszy numer ukazał się w nakładzie 15 tys. egzemplarzy – Melania Mroczek-Szymańska, *Kalendarium Ligi Kobiet Polskich*, „Nasza Praca” 1986, nr 1, s. 11.

precyzowała redakcja, doświadczenia działaczek, dawać wskazówki, notować osiągnięcia, wskazywać trudności, omawiać niedociągnięcia¹⁰.

Szeroko pojętej edukacji czytelniczek służyły wszystkie publikacje. Przedstawiały programy i plany Ligi, podejmowane zadania, sprawozdania z porad, plenum i zjazdów, okólniki Zarządu Głównego, wytyczne i komentarze działaczek. Materiały te informowały o działalności władz Ligi. W stałych rubrykach: „Z pracy kół i zarządów” oraz „Kronika wydarzeń” zamieszczano informacje o bieżącej pracy zarządów i kół w różnych regionach kraju¹¹.

Liga zaangażowała się w aktywizację zawodową kobiet. Wiele z nich nie mogło podjąć pracy, bo nie posiadało żadnego wykształcenia i kwalifikacji. Organizacja nie tylko włączyła się w ogólnopolski program likwidacji analfabetyzmu¹², ale przede wszystkim rozwinęła i prowadziła szeroką działalność szkoleniową i poradniczą. Zarządy Ligi organizowały kursy dla instruktorek, przodownic społecznych, chałupniczek, kucharek, pielęgniarek oraz z zakresu higieny, kosmetyki, kroju i szycia, gastronomii. Zdobyte podstawowe kwalifikacje miały pomóc w podjęciu pracy. Kobiety zostały włączone do realizacji planu sześcioletniego. Wówczas propagowano podnoszenie kwalifikacji zawodowych, szkolenia i pracę w zawodach do tej pory uznawanych za męskie (w hutach, górnictwie, budownictwie). W latach 80. Liga zabiegała o bezpieczeństwo pracy (tworzenie oddziałów pracy chronionej) i usuwanie barier hamujących awans zawodowy kobiet¹³. Na spotkaniach Ligi wygłaszane były prelekcje z zakresu higieny, opieki nad dziećmi, roli kobiet w rodzinie, profilaktyki, a także zachęcające do podejmowania pracy w przemyśle ciężkim. Przy zarządach działały bezpłatne poradnie rodzinne i prawnospołeczne, do których zgłaszały się kobiety z różnymi problemami.

¹⁰ Od redakcji, „Nasza Praca” 1947, nr 1, s. 2.

¹¹ Z prac kół i zarządów, „Nasza Praca” 1984, nr 5, s. 25; 1985, nr 3, s. 44; 1988, nr 4, s. 43; Kronika wydarzeń, „Nasza Praca” 1983, nr 6, s. 44; W kraju i w Lidze, „Nasza Praca” 1989, nr 4, s. 6.

¹² LK przeprowadziła kursy dla 102 tys. analfabetek. Liga Kobiet w walce z analfabetyzmem, „Nasza Praca” 1949, nr 5, s. 17-20; Melania Mroczyk-Szymańska, *Kalendarium Ligi Kobiet Polskich*, „Nasza Praca” 1986, nr 1, s. 18.

¹³ Kolo Ligi Kobiet Polskich współgospodarzem zakładu pracy, „Nasza Praca” 1987, nr 9, s. 27-30; Awans kobiet, „Nasza Praca”, 1987, nr 9, s. 57-59; Ochrona pracy kobiet, „Nasza Praca” 1988, nr 6, s. 1-7.

Z tą działalnością współgrały publikacje „Naszej Pracy”, poświęcone organizacji szkoleń¹⁴, ochronie macierzyństwa i opieki nad dzieckiem¹⁵, rodzinie¹⁶, propagowaniu oświaty zdrowotnej¹⁷, aktywności zawodowej kobiet¹⁸, podejmowaniu nauki¹⁹, także kształtowaniu postaw społeczno-ideologicznych kobiet²⁰, poprawności językowej²¹, umiejętnościom potrzebnym w codziennym życiu kobiety i rodziny. Ich autorami często byli specjaliści z danych dziedzin: psychologowie, lekarze, pedagodzy, dietetycy. Kwestiom prawnym, dotyczącym rozwodów, alimentów, praw do dzieci, spraw majątkowych, poświęcona była rubryka „Z zagadnień prawnych”, w której publikowane były informacje prawników²². Artykuły biuletynowe były wykorzystywane przez działaczki Ligi w organizowanych szkoleniach i naradach. Mogły też inspirować do podejmowania różnych zadań. Czytelniczki, w odpowiedzi na apele redakcji, przysyłały

¹⁴ Józefa Adamusowa, *O szkoleniu zawodowym kobiet*, „Nasza Praca” 1947, nr 10, s. 17-19; *Zostań pielęgniarką*, „Nasza Praca” 1954, nr 7-8, s. 41-43.

¹⁵ L. Lubowska, *Z zagadnień zdrowia i opieki społecznej*, „Nasza Praca” 1962, nr 3, s. 21-23; *Ochrona macierzyństwa w warunkach ekologicznych w województwie katowickim*, „Nasza Praca” 1983, nr 7-8, s. 2.

¹⁶ Maria Mordasewicz, *Z zagadnień prawno-społecznych*, „Nasza Praca” 1962, nr 3, s. 14-20; Zygmunt Mańk, *Wczoraj, dziś i jutro rodziny zastępczej*, „Nasza Praca” 1980, nr 4, s. 67-76; Zuzanna Celmer, *Wzajemne zrozumienie w małżeństwie*, „Nasza Praca” 1986, nr 6, s. 27-29.

¹⁷ S.B i M.B., *Akcja pomocy położniczej na wsi*, „Nasza Praca” 1949, nr 11, s. 51-53; Zofia Konderska, *Zadania Ligi Kobiet na odcinku zagadnień zdrowia w 1963 r.*, „Nasza Praca” 1963, nr 1, s. 14-17; *Liga Kobiet w sprawie ustawy o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, „Nasza Praca” 1981, nr 10, s. 22-23.

¹⁸ *Z zagadnień pracy zawodowej kobiet*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 6-11.

¹⁹ D.R. *Nigdy nie jest za późno na naukę*, „Nasza Praca” 1953, nr 9, s. 18.

²⁰ H. Spalona, *Udział kobiet wiejskich w podejmowaniu zobowiązań*, „Nasza Praca” 1953, nr 9, s. 33-34; Eugenia Kempara, *Budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego naszym programem i ambicją*, „Nasza Praca” 1976, nr 1-2, s. 3-9.

²¹ *W trosce o kulturę języka*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 21-23; Józef Porayski-Pomsta, *O pielęgnacji mowy dziecka*, „Nasza Praca” 1986, nr 11, s. 26-28.

²² Jan Winiarz, *Z zagadnień prawno-społecznych*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 28-31; Romualda Chruszczow, *Z zagadnień prawno-społecznych*, „Nasza Praca” 1976, nr 7, s. 34-39; Elżbieta Gorajewska-Miecień, *Zasiłki i urlopy wychowawcze*, „Nasza Praca” 1981, nr 10, s. 35-37; Regina Bochnia, *Alimenty w polskim prawie rodzinnym*, „Nasza Praca” 1989, nr 7-8, s. 29-31.

relacje z działalności kół²³. Była to jednocześnie dla redakcji informacja o wykorzystywaniu publikacji w pracy organizacji.

Na łamach „Naszej Pracy” od 1957 r., kiedy przy Zarządzie Głównym został powołany Komitet Gospodarstwa Domowego, zamieszczano edukacyjne publikacje, dotyczące powoływania komisji gospodarstwa domowego, ośrodków Nowoczesnej Gospodyni, zdrowego odżywiania, racjonalnego prowadzenia gospodarstw²⁴. Czytelniczki pozyskiwały wiedzę o funkcjonowaniu rynku, a także odpowiedzi, które mogły wykorzystywać w swoich gospodarstwach. Zachęcano do korzystania z nowoczesnego sprzętu gospodarstwa domowego (robotów, mikserów, pralek automatycznych, odkurzaczy, maszyn do szycia, lodówek), ułatwiającego kobietom prace w domach.

Publikacje inspirowały kobiety do podejmowania pracy oraz uczestniczenia w życiu społecznym swojego regionu, w pracach rad narodowych²⁵. „Nasza ludowa Ojczyzna, nasza Partia dały kobietom polskim pełnię praw. Korzystanie z tych praw dla dobra własnej rodziny, dla dobra kraju jest naszym honorem i obowiązkiem”, apelowała do kobiet o uczestniczenie w pracach rad narodowych przewodnicząca Alicja Musiałowa²⁶. Pismo zachęcało także kobiety do czynnego uczestniczenia w wyborach parlamentarnych.

Do nowych wyzwań kobiety podchodziły z ostrożnością, głównie ze względu na zakorzenione w społeczeństwie stereotypy, umiejscawiające je w domach w roli matek i żon. Publikacje motywowały do przełamywania uprzedzeń.

W miesięczniku, który dla wielu czytelniczek mógł być prawdopodobnie był jedynym pismem, publikowano także artykuły ogólnej treści,

²³ *Od redakcji*, „Nasza Praca” 1981, nr 1, s. 1.

²⁴ Zofia Hupka, *O lepsze zaopatrzenie i sprawniejszą obsługę konsumenta*, „Nasza Praca” 1967, nr 5, s. 41-44; Z. Kędzior, *Potrzebna nam rzetelna wiedza*, „Nasza Praca” 1983, nr 2, s. 25; Alicja Zdybel, *Komitet Gospodarstwa Domowego dla rodziny*, „Nasza Praca” 1980, nr 2, s. 75-82.

²⁵ H. Kurkowska, *Kobiety w Radach Narodowych*, „Nasza Praca” 1947, nr 1, s. 7-9; Zofia Lennart, *O pracy w miejscu zamieszkania*, „Nasza Praca” 1967, nr 3, s. 52-56; Krystyna Szczepańska, *Przykład współdziałania z radami narodowymi*, „Nasza Praca” 1967, nr 7, s. 60-62; Irena Orzełek, *O pracy radnej*, „Nasza Praca” 1988, nr 9, s. 28-32.

²⁶ Alicja Musiałowa, *Zwiążmy jak najściślej masy kobiece z radami narodowymi*, „Nasza Praca” 1954, nr 12, s. 3-7.

głównie prezentujące aktualną sytuację w kraju, plany gospodarcze, sytuację kobiet w państwie i ustroju, a także przedstawiające kobiety radzieckie i ich organizacje oraz Polki, które swoimi osiągnięciami wpięły się w historię (Maria Skłodowska-Curie, Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa, działaczki LK). Czytelniczki „Naszej Pracy” zdobywały ogólną orientację na temat bieżących wydarzeń.

„Poznajmy Prawdę. Czasopismo Zarządu Głównego Ligi Kobiet dla przodownic społecznych”²⁷ (1949–1953)

Decyzję o wydawaniu pisma „Poznajmy Prawdę” podjęto na zebraniu plenarnym Zarządu Głównego Ligi 12 stycznia 1949 r.²⁸ Miesięcznik (wydanie broszurowe, małego formatu) zadebiutował dopiero we wrześniu 1949 r. Pismo nie podawało nazwiska redaktorki (redaktora) naczelnej, jego twórcą był zespół kolegium redakcyjnego. W pierwszym numerze redakcja wskazała adresatki, którymi były agitatorki Ligi, nazywane przodownicami społecznymi²⁹. Określiła też cele miesięcznika: „Pismo to winno dopomóc przodownicy społecznej w przeprowadzaniu rozmów ze swoimi koleżankami, sąsiadkami, ze znajomymi i nieznanymi”³⁰. Miało uświadamiać kobiety i „walczyć z wrogą propagandą”. Redakcja jednoznacznie wskazywała na charakter edukacyjny, który współgrał z propagandowym charakterem pisma³¹. „Poznajmy Prawdę” miało przygotowywać i uczyć działaczki Ligi. Materiały miały być pomocne w prowadzeniu odpraw przez przodownice.

²⁷ W 2. numerze zmieniono podtytuł na: „Poradnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet dla Przodownic Społecznych”. W 1949 r. wydano łączony numer 3 i 4; w 1950 r. łączony numer 7 i 8; w 1951 r. nr 1 i 2 oraz 3 i 4. Ukazały się 34 numery.

²⁸ Melania Mroczek-Szymańska, *Kalendarium Ligi Kobiet Polskich*, „Nasza Praca” 1986, nr 1, s. 14.

²⁹ Redakcja wyjaśniała, że przodownicą społeczną była kobieta politycznie uświadomiona, mająca posłuch i zaufanie w środowisku. *Kto to jest przodownica społeczna i na czym polega jej praca?*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 7–8.

³⁰ *Od Redakcji*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 6.

³¹ O charakterze propagandowym pisma pisze: Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, *Treści propagandowe rozpowszechniane przez Społeczno-Obywatelską Ligę Kobiet/Ligę Kobiet na podstawie pisma „Poznajmy Prawdę” (1946–1952)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2017, s. 59–72.

Publikacje dotyczyły funkcjonowania państwa w nowym ustroju, wyjaśniały stosunek państwa do Kościoła i religii³². Jednocześnie uspokajały, że państwo nie będzie walczyć z wierzącymi, komunikując o przyjętym przez rząd dekreście o ochronie wolności sumienia i wyznania³³. Miesięcznik informował o wykonaniu planu trzyletniego, likwidacji analfabetyzmu, zmianach w prawie rodzinnym, dotyczących opieki nad matką i dzieckiem.

Pismo publikowało nazwiska kobiet, które awansowały. Wśród nich była Genowefa Skolnicka, której minister sprawiedliwości powierzył pełnienie obowiązków prokuratora w Sądzie Okręgowym w Gdańsku³⁴. Publikacje takie miały zachęcać kobiety do aktywności publicznej.

Rubryka „Odpowiedzi na zapytania” (od 5 numeru „Pytania i odpowiedzi”) zawierała wyjaśnienia na zgłaszane zagadnienia przez czytelniczki. Dotyczyły one codziennych spraw, np. podwyżek cen chleba, braku miejsc w przedszkolach³⁵. W publikowanych odpowiedziach przedstawiano działania, zachodzące zmiany i program rządu. Nie było miejsc w przedszkolu, bo pracujące kobiety doceniały jego wpływ na rozwój dziecka i z niego korzystały. Przy okazji informowano o planach budowy 130 przedszkoli. Na sygnał z Pułtusza o nadużyciach w Caritasie redakcja odpowiadała, że winni będą ukarani i że już zmieniło się kierownictwo³⁶. Takie odpowiedzi wskazywały na aktywność państwa i reakcje na nieprawidłowości.

B. Kowalską z Gdyni, która nie widziała korzyści ze spółdzielni produkcyjnej, uświadamiały na łamach inne czytelniczki³⁷. Zofia Bartkowiak z Wrocławskiego dowiedziała się, że obchodzony jest miesiąc pogłębiania przyjaźni polsko-radzieckiej, bo „Związek Radziecki przyniósł nam wolność, pomagał i pomaga we wszystkich dziedzinach naszego życia. Na doświadczeniach ludzi radzieckich uczymy się lepiej i wydajniej pracować”³⁸.

³² *Stosunek państwa do Kościoła i religii*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 11-14.

³³ *Dekret rządu*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 20.

³⁴ *Awanse społeczne*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 27.

³⁵ *Odpowiedzi na zapytania*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 28-29.

³⁶ *Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 5, s. 45.

³⁷ *Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1950, nr 2, s. 42.

³⁸ *Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 7, s. 21.

Młode kobiety, które chciały pracować w mieście, mogły podejmować pracę, szkolić się i mieszkać w hotelu robotniczym, odpowiadała redakcja Marii Pazdor z opoczyńskiego³⁹. W piśmie podkreślano równouprawnienie kobiet i mężczyzn na rynku pracy we wszystkich gałęziach gospodarki. Zachęcano do szkoleń w nowych zawodach, które miały być drogą do awansu⁴⁰.

W cyklu „Dzielimy się doświadczeniami” czytelniczki-przodownice opisywały swoją pracę, a redakcja w komentarzach udzielała porad: jak prowadzić odprawę, jak uświadamiać kobiety o potrzebie zwiększenia wydajności pracy. Bożena H. z Katowic informowała o odwoływanych zebraniach, bo przychodziło na nie mało koleżanek⁴¹. Redakcja ten sposób pracy uznała za błędny. Praca przodownic miała być systematyczna i stała.

Listy czytelniczek były pretekstem do przedstawienia uregulowań prawnych. Przykładowo redakcja wyjaśniała, że rodzina powołanego do wojska żołnierza miała prawo do bezpłatnego leczenia, a rolnicy do ulg podatkowych, pierwszeństwo w uzyskaniu materiałów budowlanych i pomocy finansowej⁴². Poborowi w wojsku mogli kontynuować naukę⁴³.

Miesięcznik włączył się w akcję Narodowego Plebiscytu Pokoju⁴⁴. Walkę o pokój utożsamiano z realizacją planu sześcioletniego. Motywowano do większej wydajności w pracy, do zaangażowania niepracujących kobiet na wsi i w mieście⁴⁵. Publikacje te współgrały z programem Ligi.

Korespondencje do obu działów (rzadko podpisane imieniem i nazwiskiem, najczęściej sygnowane inicjałami) zawierały pytania z różnych dziedzin, dotyczące aktualnych spraw. Odpowiedzi były tak skomponowane, że ukazywały zawsze zalety nowego ustroju i często niesprawiedliwości społeczne sprzed wojny. Pismo to obrazowało całkowite podporządkowanie praktyce politycznej.

³⁹ *Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1952, nr 1, s. 29-34.

⁴⁰ *Kobieta pracuje zawodowo*, „Poznajmy Prawdę” 1952, nr 1, s. 12-14.

⁴¹ *Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1950, nr 6, s. 60-61.

⁴² *Opieka nad rodzinami żołnierzy*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 8, s. 12-13.

⁴³ *Rozmawiałam z matką żołnierza*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 8, s. 17.

⁴⁴ *Zadania przodownic społecznych w związku z Narodowym Plebiscytem Pokoju*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 3-4, s. 1-3.

⁴⁵ *Dzielimy się doświadczeniami*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 6, s. 19.

„Zwierciadło” (1957–1989)

„Zwierciadło. Tygodnik ilustrowany”⁴⁶ wychodziło w latach 1957–1989 i miało dwóch wydawców⁴⁷. W latach 1957–1961⁴⁸ i 1982–1989⁴⁹ periodyk ten wydawała Liga Kobiet, a w okresie 1961–1981 wydawcą była Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa” i Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa–Książka–Ruch”. Pismo miało ponad 100 tys. nakładu.

Tygodnik miał inny charakter niż wydawane przez Ligę poradnikowo-szkoleniowe „Nasza Praca” i „Poznajmy Prawdę”. Był zaliczany do segmentu prasy kobiecej⁵⁰.

Pierwszą redaktor naczelną tygodnika była Alina Rebane, od 1972 r. Józef Konecki (jej były zastępca), później Krystyna Mojkowska (1974–1981), po stanie wojennym i wznowieniu wydawania pisma w 1982 r. Danuta Wójcik.

⁴⁶ O „Zwierciadło” pisały m.in.: Małgorzata Dajnowicz, „Zwierciadło” – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, z. 3, s. 67–90; eadem, *Kobiety – polityka – wybory w świetle „Zwierciadła”*, pisma Ligi Kobiet Polskich (1982–1990), w: *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, red. Grzegorz Radomski, Michał Strzelecki, Katarzyna Sopolnińska, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2018, s. 107–125; eadem, *Posłanki Ligi Kobiet Polskich i wybory parlamentarne 1989 roku (prezentacja w świetle „Zwierciadła”)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku: polityka w prasie kobiecej*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019, s. 205–215; Ewa Joanna Borodzicz, *Praca zawodowa kobiet na łamach „Zwierciadła” (1982–1990)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2016, s. 308–317; Maria Bauchrowicz-Tocka, „Zwierciadło” i tematyka reportaży jako pomysł badawczy, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2022, nr 2(13), s. 149–163; Ewa Błońska, „Zwierciadło” jako przykład ekskluzywnej prasy kobiecej. Analiza zawartości za lata 2017–2019, „Infotezy” 2022, nr 1(12), s. 49–71.

⁴⁷ Zadebiutował 19 maja 1957 r.

⁴⁸ Zarząd Główny Ligi Kobiet był wydawcą tygodnika do 12 lutego 1961 r. (nr 7/1961).

⁴⁹ W okresie stanu wojennego od 13 grudnia 1981 r. do kwietnia 1982 r. wydawanie pisma zostało zawieszona. Po wznowieniu wydawcą była Liga Kobiet Polskich (zmiana nazwy organizacji nastąpiła na Zjeździe Nadzwyczajnym 28–29 listopada 1981 r.).

⁵⁰ Badaczka współczesnej prasy kobiecej Olga Dąbrowska-Cendrowska przedstawiła szeroki wywód dotyczący definiowania „prasy kobiecej” oraz zaproponowała podział pism kobiecych „ze względu na cechy formalne i treściowe oraz odmiennie sprecyzowane grupy docelowe czasopisma” na trzy subsegmenty: prasa poradnikowo-rozrywkowa, miesięczniki poradnikowe i magazyny luksusowe („Zwierciadło”). Olga Dąbrowska-Cendrowska, *Prasa kobieca...*, s. 188–192 i 198.

Liga Kobiet skupiała członkinie z różnych środowisk. Widziała potrzebę wydawania pisma adresowanego do kobiet inteligentnych, ambitnych, wykształconych, o wyższych aspiracjach⁵¹.

„Zwierciadło”, chociaż było pismem organizacji o profilu politycznym, to na jego łamach nie było szczególnie natarczywej polityki. Pismo było politycznie aktywniejsze po stanie wojennym (1982–1989).

Tygodnik miał charakter magazynu. Oprócz informacji z minionego tygodnia, tekstu dotyczącego aktualnego zagadnienia społecznego, były publikacje z dziedziny literatury, kultury, sztuki, architektury, które poszerzały wiedzę. Pismo miało rozbudowany dział różnotematycznych porad.

„Zwierciadło” publikowało informacje o działalności Ligi⁵², o aktywności zawodowej kobiet i ich problemach⁵³. Przed wyborami do rad narodowych pismo zachęcało, aby zainteresować działalnością i rolą przyszłych rad wszystkie kobiety w mieście i na wsi oraz rozwinąć szeroką kampanię wyborczą⁵⁴. Pismo przekonywało, że kobiety w radach będą niezbędne, bo tam właśnie zapadają decyzje dotyczące zakładania punktów usługowych, przekazywania pieniędzy na przedszkole, szkołę, walkę z pijactwem⁵⁵.

Również przed wyborami do Sejmu publikowane były teksty o tematyce wyborczej i apele: „Głosuj na kobiety”⁵⁶. „Zwierciadło” prezentowało kandydatki Ligi na posłanki: Elżbietę Łęcznarowicz, Elżbietę Gacek, Zofię Kędzior, Alinę Tepli⁵⁷, a po wyborach komentarze⁵⁸.

⁵¹ Redakcja „Zwierciadła”, „Zwierciadło” 1957, nr 21, s. 14.

⁵² *Przed Zjazdem*, „Zwierciadło” 1957, nr 7, s. 2; K. Miszczak, *Ponad 3 000 wniosków*, „Zwierciadło” 1957, nr 8, s. 3; *Z uchwał II Zjazdu*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 3; A.W., *Plon*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 3 i 11.

⁵³ Janina Wolska, *Tak zwany awans*, „Zwierciadło” 1957, nr 2, s. 7, 14; Tadeusz Stępień, *Ryby głosu nie mają*, „Zwierciadło” 1957, nr 3, s. 4; Anna Wyszynacka, *Z ludzką biedą na ty*, „Zwierciadło” 1957, nr 26, s. 10.

⁵⁴ *Przed wyborami do Rad Narodowych*, „Zwierciadło” 1958, nr 1, s. 2.

⁵⁵ Władysław Adamski, *Dlaczego nie skreślę kobiet*, „Zwierciadło” 1958, nr 3, s. 3.

⁵⁶ *Głosuj na kobiety*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 5; *Nowe instytucje, stare wątpliwości*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 4-5; *Ostrożny optymizm*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 4-5.

⁵⁷ *Głosuj na kobiety*, „Zwierciadło” 1989, nr 22, s. 8-9.

⁵⁸ Barbara Adamczewska, *Kobiety w Sejmie i w Senacie*, „Zwierciadło” 1989, nr 27, s. 2.

Opisywano efekty pracy działaczek Ligi, ich pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji rodzinnych, związanych z pracą zawodową kobiet, organizowaniu opieki nad dziećmi⁵⁹. Teksty takie mogły przekonywać do programu kobiecej organizacji, ale też uczyły podejmować decyzje zawodowe, rodzinne, osobiste, można powiedzieć, pomagały planować życie.

„Zwierciadło” odważnie poruszało aktualne zagadnienia, często przykre, a nawet tragiczne dla kobiet. Były publikacje dotyczące kłopotów rodzinnych⁶⁰, nieodpowiednio sprawowanej opieki nad dziećmi⁶¹, antykoncepcji i aborcji⁶², alkoholizmu kobiet⁶³, życia w hotelach robotniczych⁶⁴. Podejmowane przez redakcję próby rozwiązania prezentowanych problemów (a nie były to jednostkowe przypadki), dziennikarskie interwencje i komentarze, uczuwały i uwrażliwiałały, a także podpowiadały, gdzie szukać pomocy.

Rozbudzać aspiracje i motywować do działania mogły teksty prezentujące przedsiębiorcze bohaterki, które założyły firmy bądź nimi zarządzały (jak Henryka Sutkowska, prezes kombinatu Polsrebro w Warszawie), czy też odniosły międzynarodowe sukcesy (jak współwłaścicielka firmy odzieżowej Zofia Spławińska z Zakopanego)⁶⁵.

Szczególnym zainteresowaniem cieszyła się rubryka „Serce w rozterce” stworzona i redagowana przez inicjatorkę tygodnika, powieściopisarkę Zofię Bystrzycką. Były w niej publikowane listy z osobistymi,

⁵⁹ Czesława Szymańska, *Sprawy nieświęteczne. Powrót do dzieci*, „Zwierciadło” 1958, nr 51-52, s. 26.

⁶⁰ Anna Olszewska-Ładyga, *Czy kryzys rodziny?*, „Zwierciadło” 1957, nr 25, s. 3; Zofia Posmysz, *Dom samotnych kobiet*, „Zwierciadło” 1958, nr 27, s. 3.

⁶¹ Zofia Posmysz, *Rodzice przed sądem*, „Zwierciadło” 1957, nr 1, s. 3-4; Danuta Dunin-Wąsowicz, *Przystanek na zakręcie*, „Zwierciadło” 1957, nr 7, s. 4; Krystyna Dąbrowska, *Niechciane*, „Zwierciadło” 1957, nr 9, s. 11; Arnold Słucki, *Sprawa Zofii Lewczuk*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 4; Roman Juryś, *Dwa dramaty*, „Zwierciadło” 1957, nr 5, s. 3.

⁶² Cz. Sz., *Bolesny temat*, „Zwierciadło” 1957, nr 6, s. 7; A.W., *Trudne sprawy szarych ludzi*, „Zwierciadło” 1957, nr 25, s. 11.

⁶³ Zofia Pazdej, *Noce narodowe*, „Zwierciadło” 1957, nr 16, s. 3; Krystyna Dąbrowska, *Noc w izbie wytrzeźwień*, „Zwierciadło” 1957, nr 21, s. 7 i 11; Zofia Pazdaj, *Powrót do ludzkiego życia*, „Zwierciadło” 1958, nr 44, s. 3.

⁶⁴ Zofia Pazdaj, *Dach nad głową*, „Zwierciadło” 1957, nr 20, s. 3, 6-7.

⁶⁵ Bożena Stolarska, *Sentyment i realizm*, „Zwierciadło” 1989, nr 3, s. 8-9; Elżbieta Bartczak, *Portret w srebrnej ramie*, „Zwierciadło” 1989, nr 12, s. 2; Barbara Moroz, *Kieszka w deseni*, „Zwierciadło” 1989, nr 15, s. 4-5.

często nawet intymnymi zwierzeniami czytelniczek, na które odpowiadała redakcja. Odpowiedzi były poradami (często psychoterapeutycznymi) skierowanymi nie tylko do autorki listu, albowiem opisane sytuacje dotyczyły także wielu kobiet. W drugim okresie wydawania pisma przez Ligę kontynuacją cyklu Bystrzyckiej była rubryka prowadzona przez psycholog Zuzannę Celmer⁶⁶. Czytelniczki zwierzały się redakcji ze swoich miłosnych rozterek i wątpliwości, a psycholog udzielała im porad.

Na łamach pisma publikowane były porady prawne, dotyczące macierzyństwa, adopcji, rodziny, opieki nad niepełnosprawnymi, wyboru zawodu, urządzenia mieszkania, gimnastyki, kulinarne. W 1989 r. tworzony był projekt ustawy „O prawo nienarodzonego dziecka do życia”. Na łamach tygodnika obecny był temat antykoncepcji i aborcji⁶⁷. Wypowiadały się kobiety, stanowisko zajęła Liga.

Szeroko był rozbudowany dział porad związanych z modą „Jak cię widzą tak cię piszą”. Obok zdjęć modnych strojów z polskich i paryskich pokazów publikowane były felietony Zofii Bystrzyckiej z ogólnymi poradami, nie tylko na „modowe” tematy. Na przykład pisała o odpoczynku i urlopie⁶⁸, makijażu⁶⁹, kuracji odchudzającej⁷⁰, „o sztuce podobaania się”⁷¹, starzeniu się⁷², jak zadbać o chorego męża⁷³. Rubryka zmieniała charakter i skupiała się głównie na poradach związanych z modą, stylem ubierania i światowych trendach, kiedy jej autorką została Ewa Glebko, a po niej (lata 1980–1989) Teresa Morska⁷⁴.

Jednoznacznie edukacyjny charakter miała rubryka zatytułowana „Proponujemy, radzimy, podpowiadamy”, w której zamieszczano porady dotyczące wielu dziedzin: zdrowia, seksu (autorska rubryka Zbigniewa Lwa-Starowicza), urody, rekreacji i wypoczynku, gimnastyki,

⁶⁶ Zuzanna Celmer, *Rozmawia Zuzanna Celmer*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 15.

⁶⁷ Ewa Nowakowska, *Doktor jest uparty*, „Zwierciadło” 1989, nr 5, s. 3; *Stanowisko Ligi Kobiet w sprawie dopuszczalności przerywania ciąży*, „Zwierciadło” 1989, nr 18, s. 4; *Chcemy o tym decydować*, „Zwierciadło” 1989, nr 22, s. 4.

⁶⁸ Kuzynka Bietka, *Urlopowe przykazania*, „Zwierciadło” 1960, nr 27, s. 12–13.

⁶⁹ Kuzynka Bietka, *Egzamin w lustrze*, „Zwierciadło” 1957, nr 3, s. 12–13.

⁷⁰ Kuzynka Bietka, *Jak wyglądasz*, „Zwierciadło” 1957, nr 8, s. 12.

⁷¹ Tomasz Kędzierski, *O sztuce podobaania się*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 12.

⁷² Kuzynka Bietka, *Lata lecg*, „Zwierciadło” 1957, nr 27, s. 12.

⁷³ Kuzynka Bietka, *Jego życie jest w Twoim ręku*, „Zwierciadło” 1960, nr 32, s. 12–13.

⁷⁴ Rubryka miała nowy tytuł „Modnie i wygodnie”.

krawiectwa, uprawy roślin, handlu, kulinarne⁷⁵. Były to teksty odredakcyjne oraz odpowiedzi na nadsyłane pytania, bo redakcja podtrzymywała więź z czytelniczkami, publikując ich listy dotyczące różnych zagadnień⁷⁶. Wyjaśnienia prawnych zawiłości publikowano w cyklu „Blżej prawa”. Architekt udzielał porad związanych z urządzeniem mieszkania i aranżacją wnętrza⁷⁷. Pismo dbało także o czystość języka i poprawność wypowiedzi, publikując porady językowe⁷⁸. Kwestie psychologiczne, wychowawcze, *savoir-vivre* przybliżała rubryka „Akademia nauk domowych”, w której rad udzielali specjaliści, lekarze, psycholodzy⁷⁹.

„Kobieta Dzisiejsza” (1946–1947)

Pierwszy numer pisma „Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet”⁸⁰ ukazał się w kwietniu 1946 r. w nakładzie 60 tys. egzemplarzy⁸¹. Redaktor naczelną była Irena Gumowska. Pismo adresowano do szerokiego grona czytelniczek, członkiń SOLK i nienależących do organizacji.

Wiodące publikacje popularyzowały działalność Ligi, władz centralnych oraz zarządów i kół w terenie. Relacje z organizowanych przez zarządy wydarzeń miały budzić aktywność i inspirować do wzmożonej działalności inne koła i członkinie. W rubrykach „Co słyhać w Polsce i na świecie” oraz „Co wiedzieć powinniśmy” były informacje o bieżących wydarzeniach. Charakter edukacyjny pisma wynikał z nakreślonego

⁷⁵ *Proponujemy, radzimy, podpowiadamy*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 12–13.

⁷⁶ *O przerywaniu ciąży: przeciw, za...*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 5; Wiesława Lipińska, *Biała śmierć*, „Zwierciadło” 1989, nr 3, s. 11.

⁷⁷ Marek Rysiński, *Okrągły stół*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 14.

⁷⁸ Teresa Zwierko, *Język na co dzień*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 14.

⁷⁹ Edward Pietkiewicz, *Autobusowy savoir-vivre*, „Zwierciadło” 1989, nr 5, s. 11; Anna Piotrowska, *Wychowanie to nagradzanie*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 7.

⁸⁰ O piśmie „Kobieta Dzisiejsza” pisała Małgorzata Dajnowicz, *„Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” jako platforma informacyjna o kierunkach prac organizacji (w początkowym okresie formowania struktur)*, w: *Polityka i politycy w prasie. Prasa organizacji politycznych*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2017, s. 73–83; eadem, *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji - „Kobiety Dzisiejszej” (1946–1947) i „Kobiety” (1947–1949)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2018, t. 21, z. 3, s. 57–74.

⁸¹ Melania Mroczek-Szymańska, *Kalendarium Ligi Kobiet Polskich*, „Nasza Praca” 1986, nr 1, s. 8.

przez redakcję celu, aby pomóc kobietom pracującym w miastach i na wsiach we wszystkich problemach, jakie niesie życie.

W cyklu „Walczmy o zdrowie” prezentowane były porady dotyczące profilaktyki, dbałości o zdrowie i urodę. Praktyczne podpowiedzi zawierały publikacje poświęcone prowadzeniu gospodarstwa domowego, listy czytelniczek z odredakcyjnymi wskazówkami i poradami oraz teksty informujące o prowadzonych przez Ligę poradniach zawodowych dla kobiet, organizowanych kursach kwalifikacyjnych i szkoleniach⁸².

„Kobieta Dzisiejsza” była obecna na rynku półtora roku (do października 1947 r.).

„Kobieta” (1947–1949)

W październiku 1947 r., w miejsce zlikwidowanej „Kobiety Dzisiejszej”, Liga zaczęła wydawać dwutygodnik „Kobieta”⁸³. Pierwszy numer ukazał się w nakładzie 60 tys. egzemplarzy⁸⁴. Redaktorką naczelną była Janina Broniewska. Pismo ukazywało się do końca 1949 r.

„Kobieta” publikowała bieżące informacje z działalności Ligi w rubryce „Liga Kobiet pracuje”, popularyzowała szkolenia zawodowe kobiet⁸⁵. Ponadto w piśmie zamieszczano reportaże, fragmenty powieści, zapowiedzi i recenzje premier kinowych i teatralnych, informacje kulturalne, społeczno-polityczne.

Dużą wartością były publikacje o charakterze edukacyjnym. W stałej rubryce „Pani doktor radzi” porad na łamach pisma udzielała dr Zofia Szymańska⁸⁶. Porady dotyczyły dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, trudności z nauką, chorób wieku dziecięcego, problemów rodzinnych. Osobiste zwierzenia, pytania i wątpliwości zawierały listy czytelniczek publikowane w rubryce „Listy Stefanii”. W odredakcyjnych komentarzach zawarte były podpowiedzi i porady, z których z pewnością korzystały nie tylko adresatki listów.

⁸² *Wybierajmy starannie zawód*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 7, s. 5.

⁸³ O piśmie „Kobieta” pisała Małgorzata Dajnowicz, *Działalność Ligi Kobiet...*, s. 57-74.

⁸⁴ Melania Mroczek-Szymańska, *Kalendarium Ligi Kobiet Polskich*, „Nasza Praca” 1986, nr 1, s. 11.

⁸⁵ Irena Czech, *Szkolimy się zawodowo*, „Kobieta” 1947, nr 3, s. 3-4.

⁸⁶ Zofia Szymańska, *Pani doktor radzi*, „Kobieta” 1947, nr 1, s. 10.

„Kobieta” dbała o kobiety i podpowiadała, jak zadbać o urodę⁸⁷, jak zadbać o figurę (w rubryce „10 minut gimnastyki” były zamieszczane opisy ćwiczeń⁸⁸), jak się odżywiać, co ugotować, jak urządzić mieszkanie⁸⁹.

W listopadzie 1947 r. redakcja wprowadziła „Dział porad prawnych”, aby zaznajamiać czytelniczki z przysługującymi im przywilejami, głównie związanymi z kodeksem pracy (prawa matek karmiących, kobiet ciężarnych)⁹⁰. Na uwagę zasługuje „Kącik językowy” prowadzony przez M. Skolimowską wyjaśniający wątpliwości gramatyczne, kłopotliwe odmiany wyrazów, uczący poprawności językowej⁹¹. W każdym numerze była wkładka (4 strony) poświęcona aktualnej modzie. Pismo wydawało dodatki tematyczne: „Moje dziecko”, „Kobieta szyje”, „Wykroje”, „W domu i koło domu”, zawierające praktyczne porady.

„Ty i Ja. Magazyn ilustrowany” (1960–1973)

Miesięcznik „Ty i Ja. Magazyn ilustrowany” zadebiutował w maju 1960 r. w nakładzie 60 tys. egzemplarzy⁹². Pismo założyło małżeństwo dziennikarzy Teresa Kuczyńska i były zastępca redaktor naczelnej „Zwierciadła” Roman Juryś, który został redaktorem naczelnym. Był nim do 1963 r., kiedy zastąpił go Juliusz Garzdecki. W roku 1964 i w kolejnych latach pismo nie podawało nazwiska redaktora naczelnego. W 1968 r. redakcja zrezygnowała z podtytułu. Zwracały uwagę artystyczne, ciekawe i śmiałe jak na ówczesne czasy okładki.

Pismo, co sugerował też tytuł, było adresowane nie tylko do kobiet. Miało charakter magazynu. Miesięcznik zamieszczał fragmenty prozy, przekłady pisarzy zagranicznych, wywiady z przedstawicielami świata kultury, recenzje filmów i sztuk teatralnych.

Charakter edukacyjny miały stałe rubryki porad. Cykl „Moje hobby to mieszkanie”, poświęcony wystrojowi i urządzaniu mieszkań, redagowała Felicja Uniechowska. Autorką rubryki mody była Teresa Kuczyńska.

⁸⁷ Helena Brzezińska, *½ godziny przed lustrem*, „Kobieta” 1947, nr 5, s. 21.

⁸⁸ *10 minut gimnastyki*, „Kobieta” 1947, nr 5, s. 21.

⁸⁹ D. Zamecznikowa, *O urządzaniu wnętrza mieszkalnego*, „Kobieta” 1947, nr 2, s. 18.

⁹⁰ *Dział porad prawnych*, „Kobieta” 1947, nr 4, s. 19.

⁹¹ M. Skolimowska, *Kącik językowy*, „Kobieta” 1947, nr 3, s. 17.

⁹² *Sprawozdanie z działalności Ligi Kobiet za lata 1962–1966*, Warszawa: Zarząd Główny Ligi Kobiet, 1966, s. 15.

Porad seksuologicznych na łamach pisma udzielał seksuolog Zbigniew Lew-Starowicz⁹³. Był też stały dział dla majsterkowiczów „Zrób to sam” oraz rubryka kulinarna z przepisami na potrawy. Różnorodnością podejmowanych tematów i porad pismo kształtowało gusty, podpowiadało i uczyło.

Zakończenie

W program Ligi Kobiet była wpisana wielopłaszczyznowa edukacja, m.in.: zwalczanie analfabetyzmu, prowadzenie szkoleń, budzenie aspiracji zawodowych i aktywności społecznej, zachęcanie do zdobywania wiedzy, zabieganie o prawa kobiet, troska o polepszenie ich warunków życia. Zadanie to Liga realizowała m.in. za pośrednictwem prasy. Ligowe pisma wypełniały edukacyjną rolę nie tylko przez publikowanie tematycznych („edukacyjnych”) rubryk, zawierających porady z różnych dziedzin. Kolumny opatrzone konkretnymi tytułami zwracały uwagę czytelniczek i czytelników, z jakiego zakresu znajdą w nich wiedzę.

Inne publikacje wszystkich tytułów, bez szczególnie określonego celu edukacyjnego (wydzielonej rubryki porad), także go wypełniały. Przekazywały różnorodne wiadomości, budziły aspiracje, wpływały na podejmowane decyzje, kształtowały postawy polityczne (głównie „Nasza Praca”, „Poznajmy Prawdę”).

Teksty poświęcone kulturze, literaturze, architekturze i inne upowszechniały różnorodną wiedzę. Publicystyka i reportaże społeczne, które odnajdujemy w prawie każdym numerze „Zwierciadła”, uczyły na różnego rodzaju problemy, budziły wrażliwość, uczyły i zwracały uwagę na brak systemowych rozwiązań wielu kwestii.

Informacje, dotyczące bieżących wydarzeń z życia publicznego i politycznego, przyczyniały się do wzrostu świadomości czytelniczek i czytelników, zapewne też prowokowały komentarze i krytyczne oceny. A zatem także rozwijały, uczyły krytycznego rozumienia i wypowiedzania własnych sądów.

⁹³ Apolonia Filonik, *Magazyn „Ty i Ja” – patrzymy na Zachód*, Łódź: Fundacja Promocji Sztuki „Niezła Sztuka”, 2017, <https://niezlasztuka.net/o-sztuce/magazyn-ty-i-ja/> [dostęp: 21.08.2023].

Prezentowane w prasie sylwetki kobiet, które wspięły się wyżej na szczeblach kariery („Poznajmy Prawdę”, „Nasza Praca”, „Zwierciadło”), rozbudzały ambicję, aktywizowały i motywowały do kształcenia i rozwoju. Przy systematycznym sięganiu po pisma była to edukacja ustawiczna.

Bibliografia

Źródła

- 10 minut gimnastyki*, „Kobieta” 1947, nr 5, s. 21.
- A.W., *Plon*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 3 i 11.
- A.W., *Trudne sprawy szarych ludzi*, „Zwierciadło” 1957, nr 25, s. 11.
- Adamczewska Barbara, *Kobiety w Sejmie i w Senacie*, „Zwierciadło” 1989, nr 27, s. 2.
- Adamski Władysław, *Dlaczego nie skreślę kobiet*, „Zwierciadło” 1958, nr 3, s. 3.
- Adamusowa Józefa, *O szkoleniu zawodowym kobiet*, „Nasza Praca” 1947, nr 10, s. 17-19.
- Awans kobiet*, „Nasza Praca” 1987, nr 9, s. 57-59.
- Awanse społeczne*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 27.
- Bartczak Elżbieta, *Portret w srebrnej ramie*, „Zwierciadło” 1989, nr 12, s. 2.
- Bochnia Regina, *Alimenty w polskim prawie rodzinnym*, „Nasza Praca” 1989, nr 7-8, s. 29-31.
- Brzezińska Helena, *½ godziny przed lustrem*, „Kobieta” 1947, nr 5, s. 21.
- Celmer Zuzanna, *Rozmawia Zuzanna Celmer*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 15.
- Celmer Zuzanna, *Wzajemne zrozumienie w małżeństwie*, „Nasza Praca” 1986, nr 6, s. 27-29.
- Chcemy o tym decydować*, „Zwierciadło” 1989, nr 22, s. 4.
- Chlebowska Grażyna, *Alimentacyjna loteria*, „Zwierciadło” 1989, nr 7, s. 6.
- Chruszczow Romualda, *Z zagadnień prawnospołecznych*, „Nasza Praca” 1976, nr 7, s. 34-39.
- Cz. Sz., *Bolesny temat*, „Zwierciadło” 1957, nr 6, s. 7.
- Czech Irena, *Szkolimy się zawodowo*, „Kobieta” 1947, nr 3, s. 3-4.
- D.R. *Nigdy nie jest za późno na naukę*, „Nasza Praca” 1953, nr 9, s. 18.
- Dąbrowska Krystyna, *Niechciane*, „Zwierciadło” 1957, nr 9, s. 11.
- Dąbrowska Krystyna, *Noc w izbie wytrzeźwień*, „Zwierciadło”, 1957, nr 21, s. 7 i 11.
- Dekret rządu*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 20.
- Dunin-Wąsowicz Danuta, *Przystanek na zakręcie*, „Zwierciadło” 1957, nr 7, s. 4.
- Dział porad prawnych*, „Kobieta” 1947, nr 4, s. 19.
- Dzielimy się doświadczeniami*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 6, s. 19.

- Głosuj na kobiety*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 5.
- Głosuj na kobiety*, „Zwierciadło” 1989, nr 22, s. 8-9.
- Gorajewska-Mieciek Elżbieta, *Zasiłki i urlopy wychowawcze*, „Nasza Praca” 1981, nr 10, s. 35-37.
- Hupka Zofia, *O lepsze zaopatrzenie i sprawniejszą obsługę konsumenta*, „Nasza Praca” 1967, nr 5, s. 41-44.
- Juryś Roman, *Dwa dramaty*, „Zwierciadło” 1957, nr 5, s. 3.
- Kempara Eugenia, *Budowa rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego naszym programem i ambicją*, „Nasza Praca” 1976, nr 1-2, s. 3-9.
- Kędzierski Tomasz, *O sztuce podobań się*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 12.
- Kędzior Z., *Potrzebna nam rzetelna wiedza*, „Nasza Praca” 1983, nr 2, s. 25.
- Kobieta pracuje zawodowo*, „Poznajmy Prawdę” 1952, nr 1, s. 12-14.
- Koło Ligi Kobiet Polskich współgospodarzem zakładu pracy*, „Nasza Praca” 1987, nr 9, s. 27-30.
- Konderska Zofia, *Zadania Ligi Kobiet na odcinku zagadnień zdrowia w 1963 r.*, „Nasza Praca” 1963, nr 1, s. 14-17.
- Kronika wydarzeń*, „Nasza Praca” 1983, nr 6, s. 44.
- Kto to jest przodownica społeczna i na czym polega jej praca?*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 7-8.
- Kurkowska H., *Kobiety w Radach Narodowych*, „Nasza Praca” 1947, nr 1, s. 7-9.
- Kuzynka Bietka, *Egzamin w lustrze*, „Zwierciadło” 1957, nr 3, s. 12-13.
- Kuzynka Bietka, *Jak wyglądasz*, „Zwierciadło” 1957, nr 8, s. 12.
- Kuzynka Bietka, *Jego życie jest w Twoim ręku*, „Zwierciadło” 1960, nr 32, s. 12-13.
- Kuzynka Bietka, *Lata lecą*, „Zwierciadło” 1957, nr 27, s. 12.
- Kuzynka Bietka, *Urlopowe przykazania*, „Zwierciadło” 1960, nr 27, s. 12-13.
- Lenart Zofia, *O pracy w miejscu zamieszkania*, „Nasza Praca” 1967, nr 3, s. 52-56.
- Liga Kobiet w sprawie ustawy o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, „Nasza Praca” 1981, nr 10, s. 22-23.
- Liga Kobiet w walce z analfabetyzmem*, „Nasza Praca” 1949, nr 5, s. 17-20.
- Lipińska Wiesława, *Biała śmierć*, „Zwierciadło” 1989, nr 3, s. 11.
- Lipińska Wiesława, *Karać czy przebaczać*, „Zwierciadło” 1989, nr 27, s. 3-4.
- Lubowska L., *Z zagadnień zdrowia i opieki społecznej*, „Nasza Praca” 1962, nr 3, s. 21-23.
- Mańk Zygmunt, *Wczoraj, dziś i jutro rodziny zastępczej*, „Nasza Praca” 1980, nr 4, s. 67-76.
- Mikołajczyk Renata, *Czy ofiarą może być każdy*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 7.

- Miszczak K., *Ponad 3 000 wniosków*, „Zwierciadło” 1957, nr 8, s. 3.
- Mordasewicz Maria, *Z zagadnień prawnospołecznych*, „Nasza Praca” 1962, nr 3, s. 14-20.
- Moroz Barbara, *Kieszeń w deseń*, „Zwierciadło” 1989, nr 15, s. 4-5.
- Mroczek-Szymańska Melania, *Kalendarium Ligi Kobiet Polskich*, „Nasza Praca” 1986, nr 1, s. 7-37.
- Musiałowa Alicja, *Zwiążmy jak najściślej masy kobiece z radami narodowymi*, „Nasza Praca” 1954, nr 12, s. 3-7.
- Nowakowska Ewa, *Doktor jest uparty*, „Zwierciadło” 1989, nr 5, s. 3.
- Nowe instytucje, stare wątpliwości*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 4-5.
- O przerywaniu ciąży: przeciw, za...*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 5.
- Ochrona macierzyństwa w warunkach ekologicznych w województwie katowickim*, „Nasza Praca” 1983, nr 7-8, s. 2.
- Ochrona pracy kobiet*, „Nasza Praca” 1988, nr 6, s. 1-7.
- Od Redakcji*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 6.
- Od redakcji*, „Nasza Praca” 1947, nr 1, s. 2.
- Od redakcji*, „Nasza Praca” 1981, nr 1, s. 1.
- Odpowiedzi na zapytania*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 28-29.
- Olszewska-Ładyga Anna, *Czy kryzys rodziny?*, „Zwierciadło” 1957, nr 25, s. 3.
- Opieka nad rodzinami żołnierzy*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 8, s. 12-13.
- Orzełek Irena, *O pracy radnej*, „Nasza Praca” 1988, nr 9, s. 28-32.
- Ostrożny optymizm*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 4-5.
- Pazdaj Zofia, *Dach nad głową*, „Zwierciadło” 1957, nr 20, s. 3, 6-7.
- Pazdej Zofia, *Noce narodowe*, „Zwierciadło” 1957, nr 16, s. 3.
- Pazdaj Zofia, *Powrót do ludzkiego życia*, „Zwierciadło” 1958, nr 44, s. 3.
- Piekarska Halina, *Dobre przepisy i zła praktyka alimentacyjna*, „Zwierciadło” 1957, nr 21, s. 14.
- Pietkiewicz Edward, *Autobusowy savoir-vivre*, „Zwierciadło” 1989, nr 5, s. 11.
- Piotrowska Anna, *Wychowanie to nagradzanie*, „Zwierciadło” 1989, nr 20, s. 7.
- Porayski-Pomsta Józef, *O pielęgnacji mowy dziecka*, „Nasza Praca” 1986, nr 11, s. 26-28
- Posmysz Zofia, *Dom samotnych kobiet*, „Zwierciadło” 1958, nr 27, s. 3.
- Posmysz Zofia, *Rodzice przed sądem*, „Zwierciadło” 1957, nr 1, s. 3-4.
- Proponujemy, radzimy, podpowiadamy*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 12-13.
- Przed wyborami do Rad Narodowych*, „Zwierciadło” 1958, nr 1, s. 2.
- Przed Zjazdem*, „Zwierciadło” 1957, nr 7, s. 2.
- Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 5, s. 45.

- Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1950, nr 2, s. 42.
- Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1950, nr 6, s. 60-61.
- Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 7, s. 21.
- Pytania i odpowiedzi*, „Poznajmy Prawdę” 1952, nr 1, s. 29-34.
- Redakcja „Zwierciadła”*, „Zwierciadło” 1957, nr 21, s. 14.
- Rozmawiałam z matką żołnierza*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 8, s. 17.
- Rysiński Marek, *Okragły stół*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 14.
- S.B i M.B., *Akcja pomocy położniczej na wsi*, „Nasza Praca” 1949, nr 11, s. 51-53.
- Skolimowska M., *Kącik językowy*, „Kobieta” 1947, nr 3, s. 17.
- Słucki Arnold, *Sprawa Zofii Lewczuk*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 4.
- Spalona H., *Udział kobiet wiejskich w podejmowaniu zobowiązań*, „Nasza Praca” 1953, nr 9, s. 33-34.
- Sprawozdanie z działalności Ligi Kobiet za lata 1962-1966*, Warszawa: Zarząd Główny Ligi Kobiet, 1966.
- Stanowisko Ligi Kobiet w sprawie dopuszczalności przerywania ciąży*, „Zwierciadło” 1989, nr 18, s. 4.
- Stępień Tadeusz, *Ryby głosu nie mają*, „Zwierciadło” 1957, nr 3, s. 4.
- Stolarska Bożena, *Sentyment i realizm*, „Zwierciadło” 1989, nr 3, s. 8-9.
- Stosunek państwa do Kościoła i religii*, „Poznajmy Prawdę” 1949, nr 1, s. 11-14.
- Szczepańska Krystyna, *Przykład współdziałania z radami narodowymi*, „Nasza Praca” 1967, nr 7, s. 60-62.
- Szymańska Czesława, *Sprawy nieświęteczne. Powrót do dzieci*, „Zwierciadło” 1958, nr 51-52, s. 26.
- Szymańska Zofia, *Pani doktor radzi*, „Kobieta” 1947, nr 1, s. 10.
- W kraju i w Lidze*, „Nasza Praca” 1989, nr 4, s. 6.
- W trosce o kulturę języka*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 21-23
- W trosce o kulturę języka*, „Nasza Praca” 1963, nr 1, s. 22-25.
- Winiarz Jan, *Z zagadnień prawno-społecznych*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 28-31.
- Wolska Janina, *Tak zwany awans*, „Zwierciadło” 1957, nr 2, s. 7, 14.
- Wybierajmy starannie zawód*, „Kobieta Dzisiejsza” 1946, nr 7, s. 5.
- Wyszacka Anna, *Z ludzką biedą na ty*, „Zwierciadło” 1957, nr 26, s. 10.
- Z prac kół i zarządów*, „Nasza Praca” 1984, nr 5, s. 25.
- Z prac kół i zarządów*, „Nasza Praca” 1985, nr 3, s. 44.
- Z prac kół i zarządów*, „Nasza Praca” 1988, nr 4, s. 43.
- Z uchwał II Zjazdu*, „Zwierciadło” 1957, nr 11, s. 3.
- Z zagadnień pracy zawodowej kobiet*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 6-11.

- Zadania przodownic społecznych w związku z Narodowym Plebiscytem Pokoju*, „Poznajmy Prawdę” 1951, nr 3-4, s. 1-3.
- Zamecznikowa D., *O urządzaniu wnętrza mieszkalnego*, „Kobieta” 1947, nr 2, s. 18.
- Zdybel Alicja, *Komitet Gospodarstwa Domowego dla rodziny*, „Nasza Praca” 1980, nr 2, s. 75-82.
- Zostań pielęgniarką*, „Nasza Praca” 1954, nr 7-8, s. 41-43.
- Zwierko Teresa, *Język na co dzień*, „Zwierciadło” 1989, nr 2, s. 14.

Opracowania

- Bartoszcze Roman, *Funkcje komunikowania masowego*, w: Walery Pisarek, *Słownik terminologii medialnej*, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2006, s. 62-63.
- Bauchrowicz-Tocka Maria, *Zjazdy Ligi Kobiet na łamach „Trybuny Ludu”*, w: *Badania historii kobiet polskich na tle porównawczym. Kierunki, problematyka, perspektywy*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2021, s. 255-276.
- Bauchrowicz-Tocka Maria, *„Zwierciadło” i tematyka reportażu jako pomysł badawczy*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2022, nr 2(13), s. 149-163.
- Błońska Ewa, *„Zwierciadło” jako przykład ekskluzywnej prasy kobiecej. Analiza zawartości za lata 2017-2019*, „Infotezy” 2022, nr 1(12), s. 49-71.
- Borodzicz Ewa Joanna, *Praca zawodowa kobiet na łamach „Zwierciadła” (1982-1990)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2016, s. 308-317.
- Dajnowicz Małgorzata, *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji - „Kobiety Dzisiejszej” (1946-1947) i „Kobiety” (1947-1949)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2018, t. 21, z. 3, s. 57-74.
- Dajnowicz Małgorzata, *„Kobieta Dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” jako platforma informacyjna o kierunkach prac organizacji (w początkowym okresie formowania struktur)*, w: *Polityka i politycy w prasie. Prasa organizacji politycznych*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2017, s. 73-83.
- Dajnowicz Małgorzata, *„Kobiety – polityka – wybory w świetle „Zwierciadła”, pisma Ligi Kobiet Polskich (1982-1990)*, w: *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, red. Grzegorz Radomski, Michał Strzelecki, Katarzyna Sopolnińska, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2018, s. 107-125.

- Dajnowicz Małgorzata, *Posłanki Ligi Kobiet Polskich i wybory parlamentarne 1989 roku (prezentacja w świetle „Zwierciadła”)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku: polityka w prasie kobiecej*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019, s. 205-215.
- Dajnowicz Małgorzata, „Zwierciadło” – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957-1961, 1982-1989), „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2017, z. 3, s. 67-90.
- Dąbrowska-Cendrowska Olga, *Prasa kobieca na polskim rynku medialnym w latach 1989-2019, próba podsumowań*, w: *Od modernizacji do mediasfery. Meandry transformacji w komunikowaniu*, red. Agnieszka Cieślukowa, Paweł Płaneta, Kraków: Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2020, s. 187-207.
- Filonik Apolonia, *Magazyn „Ty i Ja” – patrzymy na Zachód*, Łódź: Fundacja Promocji Sztuki „Nieźła Sztuka”, 2017, <https://niezlasztuka.net/o-sztuce/magazyn-ty-i-ja/> [dostęp: 21.08.2023].
- Goban-Klas Tomasz, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.
- Grzelewska Danuta, Habielski Rafał, Kozieł Andrzej, Osica Janusz, Piwońska-Pykała Lidia, *Prasa, radio i telewizja w Polsce. Zarys dziejów*, Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2001.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk Anna, *Treści propagandowe rozpowszechniane przez Społeczno-Obywatelską Ligę Kobiet/Ligę Kobiet na podstawie pisma „Poznajmy Prawdę” (1946-1952)*, w: *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, red. Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Humanica, 2017, s. 59-72.
- Sokół Zofia, *Czasopisma organizacji kobiecych w Polsce (w latach 1989-1999)*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 2000, t. 5, s. 127-150.